אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר [1]ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה אמר רב חמא מאי דכתיב [2]בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע בלב נבון תנוח חכמה זה ת"ח בן ת"ח ובקרב כסילים תודע זה ת"ח בן ע"ה אמר עולא היינו דאמרי אינשי אסתירא בלגינא קיש קיש קריא אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא מאי דכתיב [3]קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו אטו לא ידעינן דקטן וגדול שם הוא אלא כל המקטין עצמו על דברי תורה בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעוה"ז נעשה חפשי לעוה"ב ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן כי מטא למערתיה דר' חייא איעלמא מיניה חלש דעתיה אמר רבש"ע לא פלפלתי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא ריבצת [א]כי הוו מינצו ר' חנינא ור' חייא אמר ליה ר' חנינא לר' חייא בהדי דידי קא מינצית ח"ו אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהדי דידי קא מינצית דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל מאי עבידנא אזלינא ושדינא כיתנא וגדילנא נישבי וציידנא טבי ומאכילנא בשרייהו ליתמי ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי ואמרנא להו עד דהדרנא ואתינא אקרו אהדדי ואתנו אהדדי ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא אמר ליה ר' ישמעאל בר' יוסי אפי' ממר אמר ליה אין אפי' מאבא אמר ליה ח"ו לא תהא כזאת בישראל אמר ר' זירא אמש נראה לי ר' יוסי בר' חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע אמר לי אצל ר' יוחנן ור' יוחנן אצל מי אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל מי אצל ר' חנינא ור' חנינא אצל מי אצל ר' חייא אמרתי לו ור' יוחנן אצל ר' חייא לא אמר לי באתר דזיקוקין דנורא ובעורין דאשא מאן [ב]מעייל בר נפחא לתמן אמר רב חביבא אשתעי לי רב חביבא בר סורמקי חזי (א) ליה ההוא מרבנן דהוה שכיח אליהו גביה דלצפרא הוו שפירן עיניה ולאורתא דמיין כדמיקלין בנורא אמרי ליה מאי האי ואמר לי דאמרי ליה לאליהו אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע אמר לי בכולהו מצית לאסתכולי בהו לבר מגוהרקא דר' חייא דלא תסתכל ביה מאי סימנייהו בכולהו אזלי מלאכי כי סלקי ונחתי לבר מגוהרקא דר' חייא דמנפשיה סליק ונחית לא מצאי לאוקמא אנפשאי אסתכלי בה אתו תרי בוטיטי דנורא ומחיוהו להוא גברא וסמינהו לעיניה למחר אזלי אשתטחי אמערתיה אמינא מתנייתא דמר מתנינא [ג]ואתסאי אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי יומא חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא א"ל מאי טעמא נגה ליה למר אמר ליה אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא ליה וכן ליצחק וכן ליעקב ולוקמינהו בהדי הדדי סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא זמניה א"ל ויש דוגמתן בעולם הזה אמר ליה איכא ר' חייא ובניו גזר רבי תעניתא אחתינהו [ד]לר' חייא ובניו אמר משיב [ה]הרוח ונשבה זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא אמרי ברקיעא מאן גלי רזיא בעלמא אמרי אליהו אתיוהו לאליהו מחיוהו שתין פולסי דנורא אתא אידמי להו כדובא דנורא על בינייהו וטרדינהו שמואל ירחינאה אסייה דרבי הוה חלש רבי בעיניה א"ל אימלי לך סמא א"ל לא יכילנא אשטר לך משטר [א"ל] לא יכילנא הוה מותיב ליה (ב) בגובתא דסמני תותי בי סדיה ואיתסי הוה קא מצטער רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מילתא א"ל לא לצטער מר לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון וכתיב ביה שמואל ירחינאה

חכים

אמרו חכמים. מי האיש החכם: **אמרו הנביאים.** אשר דבר פי ה' אליו: **שלא ברכו בתורה תחילה.** כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניה. קרא יתירא דאשר נתתי לפניהם קא דריש ברכת אשר (ג) [ו](נתן לנו תורת אמת) שהיא לפנים של דברי תורה וכיון דלא מברכי גליא דעתייהו שאינה מתנה חשובה להם: **תודע.** מודיע לכל ומתפאר בחכמה: **בן עם הארץ.** היינו בקרב כסילים משפחת כסילים: **איסתירא בלגינא.** סלע אחד בלגינא: **קיש קיש קריא.** מתקשקש ומשמיע קול ואם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול: **מציין מערתא דרבנן.** שלא יכשלו כהנים לעבור עליהן ולהאהיל שלא תארע תקלה על ידי צדיקים: **איעלמא מיניה.** לא יכול למצוא מקומה: **ריבצת.** לאחרים. לשון (מ"ק דף ו:) המרביץ שדהו משקה: **רבי חנינא.** בר' חמא: **שדינא כיתנא.** זורע אני זרעוני פשתן: **שדינא.** משליך: **וגדילנא נישבי.** וקולע אני ממנו רשתות ומכמורות: **וציידנא טבי.** ואני צד צביים: **ואריכנא מגילתא.** ומתקן אני מעורותיהן קלפים: **וסליקנא למתא.** למקום שאין מלמדי תינוקות: **לחמשה ינוקי.** לכל אחד ספרו: **ומתנינא.** על פה שיתא סדרי משנה לשיתא ינוקי: **אקרו אהדדי.** לימדו זה את זה מקראות: **ואתנו אהדדי.** לימדו זה את זה סדרו: **לא תהא כזאת בישראל.** לא תאמר זאת בישראל: **אמש נראה לי.** בחלום: **תקוע.** ויושב בישיבה של מעלה: **ור' יוחנן אצל ר' חייא לא.** אמרתי אני וכי אין ר' יוחנן ראוי לישב אצל ר' חייא: **ובעורין.** תרגום דלפידין [ז]: **דמלצפרא הוו שפירין עיניה.** בבקר ראיתי את עיניו יפות ולערב ראיתיו דומות כאילו נשרפו באור: **אמרי ליה.** אמרתי לו: **דאמרי.** אמרתי לאליהו: **גוהרקא.** קתדרא: **בוטיטי.** נילושות אישטנצילי"ש בלע"ז: **מתני' דמר קמתנינא.** תוספתא של אדוני שסידרה לששה סדרים אני שונה תמיד. דר' חייא סדרה לתוספתא כדאמרי' בעלמא [ח] רבי לא שנאה ר' חייא מנא ליה ואמרי' [ט] כל מתניתא דלא מיתנייא בי ר' חייא ור' אושעיא לא תותבו מינה בבי מדרשא: **תקפי ברחמי.** מרבין בתפלה: **ומייתי למשיח בלא זמניה.** לכך אין ניתן לי רשות להעמידן יחד: **יש דוגמתן.** שתהא תפלתן נשמעת: **פולסי.** חבטת מלקות: **שמואל ירחינאה.** הוא שמואל בר אבא חבירו של רב ועל שהיה בקי בסוד העיבור כדאמרי' במס' ר"ה (דף כ:) אמר שמואל יכילנא לתקוני כולה גולתא קרי ליה ירחינאה: **אימלי לך סמא.** בתוך העין: **אשטר לך משטר.** אמשח לך ע"ג העין. משטר מטפח [י] מוליו"ר בלע"ז כדאמרי' גבי כותח הבבלי (מומן האדומי) בפסחים (דף מב.) משטר קסטר מטבל פתו: **גובתא.** קנה חלול: **תותי בי סדיא.** תחת מראשותיו ובוקע כח מחק הסם והולך דרך עצם גולגלתו ומוחו עד עיניו: **הוה מצטער רבי למיסמכיה.** טרח ומתעסק לסומכו לפי שחכם בקי היה כל כך: **ולא הוה מסתייעא מילתא.** שהיתה השעה נטרפת או לא היו החכמים נאספים:

ה"ג

אסתירא בלגינא קיש קיש קריא. מפרש ריב"א לפי שאין דרך זוז להניח בלגין הוא מקשקש ואם היה מניחו באפרנקי כדרכו להיות שם לא היה מקשקש: **כי מטא** [למימר] מחיה המתים רגש עלמא. אע"ג דאיכא נמי מחיה המתים מקמי משיב הרוח אומר ר"ת משום דתחיית המתים לא הוי אלא ע"י טל ועי"ל דבמשיב הרוח ומוריד הגשם נשב זיקא ואתא מיטרא משום שזהו עיקר תפלת הרוח והגשם שבברכה זו אבל תחיית המתים עיקרה היא בחתימתה:

ואיתסי

תורה אור

1 וַיֹּאמֶר יְיָ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא שָׁמְעוּ בְקוֹלִי וְלֹא הָלְכוּ בָהּ: ירמיהו ט יב

2 בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּוָּדֵעַ: משלי יד לג

3 קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו: איוב ג יט

◆

מוסף רש"י

ושדינא. וזרענא (כתובות קג:). **וגדילנא נישבי.** מקלע אני מכמורת, ודומה לו (ב"ב כג.) אין פורסין נשבין ליונים (שם). **ואריכנא מגילתא.** ומתקן אני קלפים. אריכנא לשון תיקון, כדאמר במסכת סוכה (מד:) אריך או לא אריך, כלומר מתוקן או אינו מתוקן, וכמ' עזרא (ד) נמי כתיב וערות מלכא לא אריך לנא למחזא (כתובות שם:). **לא תהא כזאת בישראל.** כלומר שלא אומר כדבר זה לעולם (שם). **בר נפחא.** ר' יוחנן דמיקרי בר נפחא בכולא הש"ס, נראה למורי דאביו של ר' יוחנן הוי נפחא ולהכי מיקרי בר נפחא, ואית דמפרשי בר נפחא על שם יופיו (סנהדרין צו.). **אשטר לך משטר.** תמשח על העין (חולין קה.).

מסורת הש"ס

א) כתובות קג:, ב) [עי' פרש"י סנהדרין לו. ד"ה עבא וכו' דאביו של ר"י בר על שם יופיו], ג) [עי' תוס' לקמן פו. ד"ה ואיתסי], ד) [עי' תוס' לקמן פו. ד"ה אוקמינהו], ה) תענית כד. כה:, ו) [אולי צ"ל בחר בנו מכל העמים ועי' מסכת סופרים פי"ג הלכה ח], ז) [שמות כ], ח) [עירובין נג.], ט) [חולין קמא.], י) [עי' רש"ל].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בר סורמקי חזי לי ההוא: (ב) שם מותיב ליה גובתא כצ"ל ואות ב' נמחק: (ג) רש"י ד"ה שלא ברכו כו' ברכת אשר בחר בנו ונתן לנו את תורתו שהיא לפניה:

◆

לעזי רש"י

אישטנצילי"ש [אישטינצילי"ש].
ניצוצות.
מוליו"ר [מוליי"ר].
להרטיב, להשרות.